

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:22.09.2020 ✓Accepted/Kabul:16.10.2020

DOI:10.30794/pausbed.798406

Araştırma Makalesi/ Research Article

Özmen, F. (2021). "Doktor Konulu Fıkralarda Kişiler Arası İletişim Çatışmaları" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 44, Denizli, ss. 159-168.

DOKTOR KONULU FIKRALARDA KİŞİLER ARASI İLETİŞİM ÇATIŞMALARI

Ferhat ÖZMEN*

Öz

Kısa ve özlü anlatımı olan nükteli güldürücü hikâye olarak tanımlanan fıkralar, Türk halk anlatıları içinde geniş bir yer tutar. Bu anlatılar, kimi zaman bir meslek ya da karakter ile ilgili olur ve çeşitli konular bağlamında kişiler arası iletişim çatışmalarını yansıtır. Kaynağını ve hedefini insanların meydana getirdiği iletişimlere kişiler arası iletişim adı verilir. İletişimde uyumsuzluk veya anlaşmazlık hâli çatışma kavramı ile açıklanır. Çalışmanın amacı doktor konulu fıkralarda kişiler arası iletişim çatışmalarının nedenlerini analiz etmektir. Bu amaçla hem yazılı hem de elektronik ortamda yer alan üç yüz elli fıkra metni incelenmiştir. Bu amaçla elektronik kültür ortamındaki doktor fıkraları ve En Güzel Doktor Fıkraları, Doktorum Altın Kafeste adlı eserlerdeki fıkralar kişiler arası iletişim çatışmaları açısından ele alınmıştır. Fıkralarda kişiler arası iletişimde aktif çatışma, kısmi algılama çatışması, yoğunluk çatışması, var oluş çatışması ve ön yargılı çatışma olmak üzere beş çatışma türü tespit edilmiştir. Fıkralarda mesajları yanlış anlayan, eleştiride ve övgüde toptancı davranan bireylerin iletişim çatışmalarına/krizlerine neden olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Doktor konulu fıkralar, Kişilerarası iletişim, Kişilerarası çatışma, Mizah.*

INTERPERSONAL COMMUNICATION CONFLICTS IN JOKES RELATED TO MEDICAL DOCTORS

Abstract

Jokes, which are short and concise stories that make people laugh, have a wide place in Turkish expressions. These narratives can be about professions or characters, sometimes targeting at showing the communication conflicts among people regarding various issues. Communication among people is called interpersonal communication where communication is created by people. Incompatibility or disagreement in communication explains the conflict concept. This paper aims to analyze the communication conflicts among people related to medical doctors in jokes. For this purpose, three hundred and fifty joke texts in both written and electronic media are examined. At the same time, the best jokes about doctors prepared by Deniz Distribution and Şaban Şimşek's 'my doctor in golden cage' that consists of jokes about doctors are used as a reference. Five types of conflicts were determined in the interpersonal communication in the jokes: Active Conflict, Conflict of Partial Detection, Conflict of Density, Conflict of Existence, and Prejudiced Conflict. According to this work, individuals who understand messages wrongly, act with prejudice and generalize in praising are causes for the conflict or crisis in communication.

Keywords: *Jokes related to doctors, Interpersonal communication, Interpersonal conflict, Humor.*

* Dr. Öğr. Görevlisi, Samsun Üniversitesi, Tömer, SAMSUN.
e-posta: ferhat.ozmen@samsun.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-2969-5726>)

Giriş

Türk halk anlatıları içinde geniş bir yer tutan fıkralar, içinde yaşatıldığı sosyal dokunun özelliklerini mizah penceresi bağlamında dile getirir. Bireysel ve toplumsal ilişkileri bir ayna gibi yansıtan fıkralar, çoğu zaman gülüp eğlenmek, hoşça vakit geçirmek ya da taşı gediğine koymak amacıyla anlatılır. Fıkra, *“hikâye çekirdeğini hayattan almış, bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşeri kusurlarla içtimai ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, ziddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları, sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yolu ile yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir dili ile yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.”*(Yıldırım, 1999: 3). Fıkralar yaşanmışlıkların eseridir ve bu eserlerde kaosu düzene dönüştürebilmeye çalışan bireyin yaşam anlarına ironi ile yaklaşması görülür.

“Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle hisse kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyeler.”(Elçin, 1981: 566) şeklinde de tanımlanan fıkraların bazıları bir karakter ya da meslek grubu ile ilgilidir. *“Ahmak, deli, hırsız, polis, doktor fıkraları bir karakter veya meslek grubu ile ilgili olan”* (Sakaoğlu, 1992: 44) fıkralara örnek verilebilir.

Mizahın en yaygın türü olan fıkralarda *“karşıdaki kişiye ders verme, mesaj iletme, karşıdakini eğitme veya bilinçlendirme amacı güdülür.”*(Şimşek, 2015: 197).Gülmenin yanında düşündürmenin de amaçlandığı bu anlatılarda *“sağlıklı iletişim kurmaktan kültürel değerlere öğrendiğimiz her şey, fıkraların kısa senaryosu içinde gelecek nesillere aktarılmaya çalışılır.”*(Şenocak, 2017: 26).Kültürel bellek mekânı olan fıkraların temelinde toplum-insan çatışması vardır. Sosyal hayatta beğenilmeyen, huzuru kaçıran ve eleştirilmesi gereken her ne varsa mizah ölçüsü altında fıkralarda dile getirilir.

“Doktor fıkraları aslında bir türü değil, bağlamı, yani içinde doktorun geçtiği çeşitli fıkraları imleyen bir terimdir.”(Kebeli, 2005: 101). İçinde doktorun yer aldığı ve doktorluk mesleği ile ilgili fıkralarda da diğer fıkralarda olduğu gibi kişiler arası iletişim örneklerine ve çatışmalarına rastlanır. *“İletişimi kısaca, bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak tanımlayabiliriz. Bu durumda pek çok etkinlik iletişim sayılacaktır. Örneğin, bu tanıma dayanarak iki insanın karşılıklı konuşmasını iletişim sayabileceğimiz gibi, arıların bal bulunan yeri birbirlerine bildirmelerini de iletişim kabul ederiz.”* (Dökmen, 2002: 19). Duygu ve düşünceleri karşı tarafa sözle ya da yazıyla aktarma süreci olan iletişim, insanın hayatında vazgeçilmez bir zorunluluk olarak yer alır ve bireyin yaşamı iletişimle başlar ve iletişimle devam eder.

İletişim ve çatışma dört başlık etrafında ele alınır: Kişi-içi iletişim ve çatışma, kişiler arası iletişim ve çatışma, örgüt-içi iletişim ve çatışma, kitle iletişim ve çatışma (Dökmen, 2002: 21). Kaynağını ve hedefini bireylerin meydana getirdiği iletişimlere kişiler arası iletişim adı verilir. Burada iletişim hâlinde bulunan bireylerin çeşitli bilgiler üretmesi, bu bilgileri yorumlaması ve birbirlerine nakletmesi öne çıkmaktadır. İletişimde uyumsuzluk veya anlaşmazlık hâli çatışma kavramı ile açıklanır ve iletişim çatışmalarının çeşitli sebepleri vardır.

Doktor konulu fıkralarda kişiler arası iletişim çatışmaları tasnif edilirken Deniz Dağıtım'ın *En Güzel Doktor Fıkraları* kitabı ve Şaban Şimşek'in doktorlarla ilgili mizah unsurları içeren yaşanmış olayları derlediği *Doktorum Altın Kafeste* adlı eserindeki fıkralar ile elektronik kültür ortamlarında yer alan doktor fıkraları/doktor konulu fıkralar ele alınmıştır.

1. Kişiler Arası İletişim Çatışmalarının Sınıflandırılması

İletişimde uyumsuzluk veya anlaşmazlık hâli çatışma kavramı ile açıklanır. Çatışma önce bireyin iç dünyasında yaşanır ve daha sonra bu durum insanın iletişim biçimine, tavır, tutum ve davranışlarına yansır. Kişiler arası çatışmada en az iki insan arasında algılanan ve çatışan amaçlara yönelik gerçekleşen anlaşmazlık söz konusudur.

Kişiler arası iletişim çatışmalarının başlangıç nedenleri arasında *“farklı biliş, algı, duygu, bilinçaltı ihtiyaçları, iletişim becerileri gibi kişisel faktörler, kültürel faktörler, rol farklılıkları, sosyal ve fiziksel çevreler, iletişim sürecinde verilen mesajın niteliği”* (Soyugüzel, 2019: 167) vb. etmenler yer alır.

İletişimde yaşanan olumsuz bir etkileşim olan çatışma, bireylerin iletişime geçtiği insanlarda hoşlanmadığı iletişim biçimi, tavır, tutum ve davranışlar ile karşılaşmasından sonra ortaya çıkar. Doktor konulu fıkralarda kişiler arası iletişim çatışmalarının sınıflandırılması Üstün Dökmen'in *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati* adlı eserinde yer alan tasniften hareketle yapılmıştır. Doktor konulu fıkralarda kişiler arası iletişim çatışmaları şu alt başlıklar altında ele alınmıştır:

1.1. Aktif Çatışma (Kötü Adam Ne Söylese Kötüdür)

Bu çatışma türü, bireylerin birbirinden hoşlanmaması ve birbirlerine öfkelenmesi durumunda ortaya çıkar. İnsanın karşısındakine kızmasının ya da ondan hoşlanmamasının çeşitli sebepleri vardır. Olumsuz yaşantılar, beğenilmeyen özellikler, rahatsız olunan davranışlar aktif çatışmanın ortaya çıkmasına neden olabilir. *"Karşı karşıya gelen kişilerin, birbirinden hoşlanmamaları, birbirlerine kızmaları durumunda, aktif çatışma ortaya çıkar. Aktif çatışma sergileyen kişiler, birbirinin ne söylediğine aldırmandan, hatta birbirlerini yeterince dinlemeden, birbirlerine karşılıklı eleştiri yöneltirler ya da birbirleriyle kavga ederler."* (Dökmen, 2002: 46). Doktor konulu fıkralarda kahramanların birbirlerine karşı tavır alıp aktif çatışmaya girmelerinin sebepleri arasında *"Onlar zaten hep..."* cümlesinde ifade edilen eleştiride ve övgüde toptancı davranmak yatar. Kişiler arası iletişimde karşımıza çıkan en büyük problem, söz konusu bu genellemeden kaynaklanır. Adı geçen çatışmaya şu fıkra örnek verilebilir:

Bir doğumevinde üç baba adayı beklerken hemşire kundakta siyah bir bebekle geldi. Üç baba adayından ikisi geri çekildi, biri ise simsiyah bebeğe eğildi:

-A benim yavrurum, haniymiş diye çocuğu sevmeye başladı.

Hemşire de öteki iki baba adayı da şaşırmişti.

-Çocuğun sizin olduğunu nereden anladınız?

-Bizimdir bizim. Benim karı ne pişirse yakar. Onundur bu da... (En Güzel Doktor Fıkraları: 32).

Söz konusu fıkrada aktif çatışma, karı-koca arasındaki olumsuz yaşantılardan kaynaklanır. Eşinin yemek yapmadaki beceriksizliğini dünyaya getirdiği çocuğun ten rengiyle ilişkilendiren adam, genellemenin kurbanı olur. Fıkroda baba adayı, eşi ile alay eder. Alayın kendisini en çok hissettirdiği ve kişiyi en çok yıprattığı sanat, ironidir. Bir zekâ sanatı olan ironi, çok uzun zamandan beri gülmeceye katkı yapar. İronilerin ortak özelliği doğrudan anlaşılmasından kaynaklanan bir ayrıcalıktır. Bu yüzden adı geçen konuşma biçimi, sıradan ve hemen anlaşılabilir konuşma biçimlerini hor görür (Kierkegaard, 2004: 228). Söz konusu fıkrada ironik cevap ile kadının beceriksizliğine gönderme yapılır. Yeteneksiz bireylere ironik mesajlar gönderilerek onların davranışlarının düzeltilmesi amaçlanır. İronik mesajlarda, kırıcı olmadan kötücül davranışların düzeltilmesi hedeflenir. Çevresine ve kendisine ironi ile yaklaşan insan, problemlerini tanımlayabilir ve onlara çözüm yolları üretebilir.

İnsanlar, toptancı düşünceyi ve önyargıları bir kenara bırakmadıkça sağlıklı iletişim gerçekleştiremez. Kimi insanlar kendi durumlarını, kendi rahatlarını ve önyargılarını terk etmek istemezler. *"Ön yargılar nasıl insanlığın çocukluk çağında ortaya çıkmışsa, yine her birey bu önyargıları kendi ailesinde, okulunda, sözün kısası kendi çocukluk çağında edinir: En iyi anne kendi annesidir. En kahraman ulus kendi ulusudur. En iyi din kendi dinidir."* (Charrier, 2010: 11). İletişimin en büyük engellerinden biri olan ön yargılı bakış açısı, bireyin mutlu ve huzurlu yaşam azmini, başarılı olma gayretini yok eder. Ön yargılar olayların ve davranışların yanlış yorumlanmasına neden olur, gerçeklerin iç yüzünün anlaşılmasını engeller ve insanların gülünç duruma düşmesine yol açar. Aktif çatışma türünün görüldüğü aşağıdaki fıkrada da ön yargının kurbanı olan baba gülünç duruma düşer:

Doktor, kapıda mekik dokuyarak doğumun sonucunu bekleyen kocaya:

-Müjde beyefendi, karınız dokuz doğurdu, demiş.

Adam öfkeyle cevap vermiş:

-Oldum olası sabırsız biridir zaten! (En Güzel Doktor Fıkraları: 89).

Adı geçen fıkrada “dokuz doğurmak” sözcük öbeği/deyimi hem dokuz çocuk dünyaya getirmek hem de bir işi merakla, heyecanla, sabırsızlıkla beklemek anlamlarına gelir. Fıkroda ikinci anlam ile birinci anlam karıştırılır ve yanlış anlama ortaya çıkar. Yanlış anlama bireyin olumsuz geçmiş yaşantıları/ön yargıları ile ilgilidir. Eşinin geçmişte sabırsız biri olduğunu deneyimleyen adam, gerçek anlamda kullanılan “dokuz doğurmak” sözcük öbeğini mecaz anlamda yorumlar ve bu durum gülmeyi yaratır. “Bizler iletişimde kelimeleri kullanırken anlamlarının herkes tarafından aynı olarak bilindiğini varsayalım. Oysa bu büyük bir yanılgıdır zira kelimelerin düz anlamları herkesin aklında aşağı yukarı benzer anlamları çağırıştırırken yan anlamları kişiden kişiye değişiklik göstermektedir.” (Yücel, 2017: 16). Söz konusu fıkrada, sözcük öbeğinin bağlam dışından yorumlanması gülmenin ortaya çıkmasına neden olur.

Gülmece yaratmada en çok başvurulan söz oyunlarından biri olan kaydırmada, mecaz anlamda kullanılan bir sözün karşıdaki kişi tarafından gerçek anlamda yorumlanması gülmeyi doğurur. “Günlük dilde bulunan çok sayıdaki mecaz, deyim ve atasözleri temel anlamlarına yapılan ani bir geçiş, yaratacağı uyumsuzlukla gülmeye neden olur.” (Usta, 2005: 107). Adı geçen fıkrada babanın “dokuz doğurmak” deyimini bağlama ters düşen bir biçimde yorumlaması, uyumsuzluk yaratır ve bu uyumsuzluk da gülmenin ortaya çıkmasına neden olur. Modern mizah teorilerinden olan uyumsuzluk teorisine göre gülme, düşünce ve mantığa aykırı bir durumla karşılaşıldığında ortaya çıkar. Tabiatıta var olan her şeyin, nesnelere, nesnelere özelliklerinin ve olayların belli kalıpları, belli düzenleri vardır. Bu kalıbın veya düzenin bozulması veya aksaması durumunda gülme meydana gelir (Türkmen, 1997: 47). Gülmenin bilinçsel yanıyla ilgilenen bu teoriye göre gülme, umulanla bulunanın şaşırtıcı orantısızlığından ortaya çıkar.

Doktor konulu fıkralarda aktif çatışma, karı-koca arasındaki olumsuz yaşantılar ile ilgilidir. Eşini sevmeyen, onun beceriksizliğini ve sabırsızlığını deneyimleyen erkek, eşine ön yargıyla yaklaşır ve ondan gelen mesajları bu bağlamda değerlendirir.

1.2. Kısmi Algılama Çatışması (Bunu da mı demiştin!)

Kişiler arası iletişimde bireyler bazen gönderilen mesajları işlerine geldiği gibi algılamak isterler. Birey, gönderilen mesajın yalnızca birazını algılar, diğerlerini algılamazsa bu durum kısmi algılama çatışmasının ortaya çıkmasına neden olur. Söz konusu duruma en güzel örnek bir Bektaşî fıkrasıdır. Bir Bektaşî der ki: “Kuran’da oruç tutmayın yazıyor”. Hocanın birisi der ki: “Erenler, Kuran oruç tutmayın diyor; ama eğer hastaysanız tutmayın diyor.” Bu fıkra, Bektaşî’nin mesajı kısmi algıladığını gösterir. Doktor konulu fıkralarda doktor-hasta diyaloglarında kısmi algılama çatışması örneklerine sıkça rastlanır. Alkolün zararlarını anlatmaya çalışan doktorun mesajlarını işine geldiği gibi anlayan hasta, aşağıdaki fıkrada kısmi algılama çatışmasının ortaya çıkmasına neden olur:

Adamın biri çok fazla içiyordu. Doktoru onu içkiden vazgeçirmek için bir örnek vermeye başladı:

-Bak dostum, dedi. Bir kaktüsü alalım mesela... Eğer bu bitkiyi su ile sularsak ne olur, yeşerir, gelişir ve hızla büyür değil mi? Hâlbuki aynı kaktüsün dibine alkol dökersek ne olur, kaktüs bir iki gün içinde buruşur ve kurur. Ne demek istediğimi anladın değil mi?

Adam ciddi bir şekilde başını salladı:

-Evet, doktor anladım, diye cevap verdi. Eğer midemizde bir kaktüs büyümesini istemiyorsak su içmemeliyiz (En Güzel Doktor Fıkraları: 111).

Bu fıkrada adam sözleri ile “Alkol içmeliyiz.” demek ister. Doktorun dolaylı yollardan anlattığı yasağını tersinden anlamlandırarak kuralları çiğner. Doktorun mesajını işine geldiği gibi anlayan alkol bağımlısı adam, içine düştüğü bilinçsel çelişkiden sözün gücüyle kurtulmaya çalışır.

“İnsanlar çoğu kere işittiklerini değil de duymak istediklerini anlamaktadır. Türkçedeki şu söz bu durumu bir bakıma açıklamaktadır: Dervişin fikri ne ise zikri de odur. Yani bir insanın kafasının ardında ne düşünce varsa ağzından çıkan söz de onu yansıtır.” (Başkan, 2003: 54). Alkolün insan sağlığına zararını bilen kişi hâlâ alkol kullanmaya devam ederse bilişsel çelişkiye düşer. Bu çelişkinin yarattığı olumsuz durumdan kurtulmak için de çoğu zaman mantıklı gerekçeler bulmaya başvurur. Gücsüz kişilik yapısı ile ilgili olan bu durum, gerçeklerle

yüzleşmekten kaçan birey ile ilgilidir. “İnsanlar kolay kolay kendilerini eleştirmez, hatalarını görmezler. Zamanla kişilik bozukluğuna ve iç huzursuzluğa doğru götüren bu davranışlar, iç gözlem yapan kişinin kendini sorgulaması ve kişisel ihtiyaçlarının farkına varmasıyla çözümlenir.” (Şenocak, 2005: 145). Gerçeği bilmek ve onu kabul etmek bireyin hayatındaki problemleri çözmenin başlangıcıdır. Gerçeklerin farkındalığına vardığımız zaman kişiliğimiz daha sağlıklı hâle gelir. Ruh ve beden sağlığı, gerçekleri kabul etmekte gizlidir. Aşağıdaki fıkrada da bu duruma gönderme yapılır:

Adamın biri bir gün doktora gitmiş. Doktor bey, bana bir baksanız. Çok yorgun hissediyorum kendimi, demiş. Doktor, raporları inceledikten sonra adama:

-Safra kesenizde kum, böbreklerinizde taş, kemiklerinizde kireçlenme var, demiş. Adam da doktora:

-Desenize beton gibiyim doktor bey, demiş (www. fikraoku.com).

Söz konusu fıkrada, “Beton gibiyim.” ifadesi “Çok sağlıklıyım.” anlamında kullanılır. İroni yaparak hastalıklarına gönderme yapan hasta, alay-mizah karışımı bir anlayış ile hastalıkları karşısında kum, taş, kireç ve beton çağrışımı yaparak umursamaz görünmeye çalışır. Böylece hatsallıkları karşısında güçlü/üstün olmayı amaçlar. Hastalık ve beton benzerliği bağlamında adı geçen kavramlara gönderme yapılarak gülmece yaratılır. Fıkrada hasta adam, doktorun söylediklerini anlamak istemez ve gerçekler ile yüzleşmekten korkar. Kısmi algıma çatışmasının görüldüğü bu örnekte de birey, gerçeklerden kaçarak belirsiz ve sağlıksız bir hayat sürmek zorunda kalır.

İletişimde mesajın kişiye göre yorumlanması, gülmece yaratma ve şaka yapma gibi gayeler taşıyabilir. Üzerinde çözümleme yapılan kimi metinlerde bireyler mesajı yanlış veya kısmi algılar. Buradaki amaç gülmece yaratmak ve şaka yapmaktır. Aşağıdaki metinde doktorun mesajını şaka amaçlı yanlış anlayan garsonun durumu konuya örnek verilebilir:

Doktor, kahvehanede çayını şekersiz getiren garsondan biraz şeker istemeyi düşünmüş. Garsonu çağırmış:

-Oğlum, şekerin var mı?

Adamın doktor olduğunu bilen garson hemen cevap vermiş:

-Var doktor bey var. Üstünüze afiyet, son günlerde öyle bir arttı ki... Ne dersiniz, ensülin yaptırayım mı? (En Güzel Doktor Fıkraları: 14).

Fıkrada garson mesajı kendi amacına hizmet edecek şekilde algılar, bunu da “şeker” sözcüğünün çok anlamlı yönünü kullanarak yapar. Şeker sözcüğü, hem şeker hastalığını/diyabeti hem de çeşitli bitkilerin öz suyundan veya nişastasından elde edilen tatlı maddelerin genel adını karşılar (Türkçe Sözlük, 2005: 1856). Yukarıdaki fıkrada sözcüğün çok anlamlı özelliğinden yararlanan garson, iletişim çatışmasının ortaya çıkmasına neden olur. Bu çatışma, garson tarafından kasıtlı yaratılır çünkü garson, karşısındaki kişinin doktor olduğunu bilir. “Kimse sözcükte başkasının düşündüğünü tıpkı tıpkısına düşünmez. Bu yüzden her anlama aynı zamanda bir anlamamadır. Duygu ve düşüncedeki her birleşme aynı zamanda bir ayrılmadır.” (Akarsu, 1998: 49). Yukarıdaki fıkra bu gerçeği ispatlar niteliktedir.

İnsanlar, durum ya da olayları işine geldiği gibi anlar. Birey ihtiyaçlarınagöre kendi dışındaki durum ya da olguları gerçeğe aykırı bir şekilde değişikliğe uğratar. Gerçeği çarpıtma olan bu durum kişiyi içine düştüğü zor durumdan kurtarmaya yardımcı olur.

1. 3. Yoğunluk Çatışması (Haklısın ama...)

İletişim kuran bireylerin duygu ve düşünceleri arasında kısmen uzlaşma/benzeşme olması durumunda, yoğunluk çatışmasından bahsedilebilir. Herhangi bir insanın güzel ya da doğru bulduğu bir şeyi başka biri “Güzelmiş; ancak o kadar da değil.” diye açıklarsa bu durum yoğunluk çatışması ile açıklanır. Bu çatışma türünde herhangi bir durum ya da olay ile ilgili kısmi bir uzlaşma söz konusudur. Doktor-hasta iletişimde taraflar kimi zaman aynı fikre sahip olabilir. Aşağıdaki fıkrada doktor da hasta da “tembellik” hakkında aynı görüşü paylaşır:

Hasta, doktora derdini anlattı:

- *Sabahları bir türlü yataktan kalkamıyorum. Canım çalışmak da istemiyorum.*
- *Şikâyetiniz bunlar mı?*
- *Evet.*
- *Bunun adı tembellik.*
- *Biliyorum, doktor. Ama patronuma hastayım demek için bunun Latince bir adı yok mu? (Şimşek, 2010: 92).*

Burada kısmi algılama vardır, tembel olduğunu kabul eden ancak bunun hastalıkla ifade edilmesini isteyen bireyin komik durumu gülmeye neden olur. Fıkroda hastalık bahanesiyle işini aksatan, tembellik eden ve görevini yerine getirmeyen bireylere eleştiriler yöneltilir. *“Fıkralar, toplumsal anlamda yaşanan hataları, eleştirel yönleri mizahla düzeltme, insanı eğitime, uyandırma amacını güder.”* (Özmen, 2012: 42). Doktor konulu fıkralarda da hem görevini hastalık bahanesiyle yerine getirmeyen bireyin, hem de toplumda düzeni bozan kişilerin hataları eleştirilip bir mercekle büyütülerek sorunun gözler önüne serildiğine şahit olunur. Fıkroda aynı zamanda *“Doktorlar daima sömürülür, dayanmak zordur.”* (Şimşek, 2010: 92) mesajına da gönderme yapılır.

Genelde toplumsal eleştirinin, özelde ise görevini dikkatli yapmayan sağlık personelinin eleştirildiği aşağıdaki fıkroda da kısmi algılama çatışması görülür. Doktor ve ambulans şoförü arasında gerçekleşen iletişimde yaralıların olduğu konusunda bir uyuşma/anlaşma vardır ancak yaralıların sayıları konusunda bir anlaşmazlık yaşanır:

Ambulans, hastanenin bahçesinde durdu. Ambulansı bekleyen doktor, şoföre:

-Bana bir yaralı diye telefon edilmişti. Oysa arabada dört yaralı var, dedi.

Şoför başı önde cevap verdi:

-Haklısınız doktor bey, ama diğer üçünü yolda ben ezdim (En Güzel Doktor Fıkraları: 107).

Sağlık hizmetlerinde sadece hekimler yer almaz. Hemşire/sağlık memuru, ambulans ve acil bakım teknikerleri de sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde kritik rol oynar. Etkili ve kaliteli sağlık hizmeti, bir ekip anlayışıyla hareket etmeye ve işini dikkatli yapmaya bağlıdır. Ekipteki herhangi birinin yanlışlığı, sağlık hizmetlerinin aksamasına ya da insanların hayattan kopmasına neden olur. Adı geçen fıkroda, sağlık sektöründeki beceriksiz personelin insanı canından edebileceği anlatılmak istenir. *“İlk yardım son yardım olmamalıdır.”* mesajına da gönderme yapılarak sağlık personelinin dikkatli olması gerektiği vurgulanır.

Yoğunluk çatışmaları çoğu zaman bireylerde bilinçsel çelişkilerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu çelişkinin yarattığı olumsuz durumdan kurtulmak için kimi zaman bahane bulmaya başvurulabilir. Bu duruma şu fıkra örnek verilebilir:

Bir doktora sordular:

-Yanlış tedavi ettiğiniz bir hasta ölürse vicdanınız azap duymaz mı?

-Duyar ama bilmeden işlediğimiz fenalığı, bilerek yaptığımız bir hayırla karşılaştırarak avunuruz.

-Nasıl hayır bu?

-Örneğin kefenci kazanır, ölü yıkayan kazanır, tabutçu kazanır, çelenkçi kazanır, imam kazanır. Kazanır oğlu kazanır. Bu az hayır mı? (En Güzel Doktor Fıkraları: 24).

Söz konusu fıkroda iletişim çatışmasının nedeni farklı biliş, duygu ve algılar ile ilgilidir. Günlük yaşamda karşılaştığımız algı problemleri, yaşam alanlarımıza müdahale ederek kurduğumuz iletişimlerin sağlıksız olmasına neden olur. *“Algı, duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır.”* (Cüceloğlu, 1993: 98). Dolayısıyla bireyin ihtiyaçları ve kabulleri onun algılayışını doğrudan etkiler. İçine düştüğü bilinçsel çelişkiden bahane üretmek kurtulmaya çalışan doktor, anlayış ve bilginin insandan insana nasıl değiştiğini gösterir.

1.4.Var Oluş Çatışması (Ben Sandım ki...)

İletişim hâlindeki insanlar birbirlerinin söylediklerini yanlış anlarsa ya da ifade edilen şeylerle ilgisi olmayan işler yaparsa bu durum var oluş çatışmasının ortaya çıkmasına yol açar. Mesajın gerektiği biçimde algılanmadığı ve mesaja uygun dönüt verilmediği durumlar var oluş çatışması ile açıklanır. İletişim sırasında karşımızdaki bireyleri dinlemez ve onların bize gönderdikleri mesajları yanlış algılayarak var oluş çatışması sergilemiş oluruz. Aşağıdaki fıkrada doktorun mesajını yanlış anlayan Temel, iletişim krizinin ortaya çıkmasına sebep olur:

Temel'e bir işe girmek için sağlık raporu lazım olmuş. Gitmiş tam teşekküllü bir hastaneye. Epey muayeneden sonra doktor sormuş:

-Kulaklarınızdan ya da burnunuzdan bir şikâyetiniz var mı?

-He ya, demiş Temel. Özellikle fanilamu cıkarurken çok zorlanayrum (www.fıkracim.com).

Söz konusu fıkrada Temel, doktorun söylemek istediği şeyi yanlış anlar. Bu durum “şikâyet” sözcüğünün çok anlamlı olması ile ilgilidir. Doktor, Temel'den kulak ve burun sağlığı hakkında bilgi almak ister, Temel ise onların büyük olmasından yakınıyor/şikâyet eder. Gülme kastedilen mananın dışındaki yorumdan dolayı gerçekleşir. “Eğer alıcı mesajın anlamını kavrayamamışsa iletişim kuramaz. Bu anlamda iletişim ancak ve ancak alıcının beyninde tamamlandığı zaman gerçekleşebilir.” (Bilen, 2014: 16). Mesajın gerektiği biçimde anlaşılmadığı ve yanlış yorumlanmadığı bu fıkrada, taraflar arasında iletişim kurulamaz.

“Temel Fıkraları”nın pek çoğunda bir fıkra tipi olarak “Temel” in özellikle değişik Türkçe kullanımı ve aptallığının vurgulanması yoluyla bir güldürü nesnesi olarak yer alması, Lazlar özelinde Karadenizlilere yönelik belirli bir “stereotipleştirme” ve “ötekileştirme” etkinliğinin gerçekleştirilmiş ya da gerçekleşmekte olduğuna işaret ediyor olarak yorumlanabilir (Sheridan Aksoy, 2007: 98). Temel tipine atfedilen fıkraların çoğunda Temel, alışılmadık biçimde yürüttüğü mantığı ile insanları güldürür. Temel, çoğu zaman diğer insanlardan farklı düşünen, davranışlarında “Bu kadar da olmaz!” denecek kadar karakteristik bir aptallık sergileyen kahraman olarak yer alır. Üstünlük Kuramı'na göre gülmede “ilgimiz daha çok duygu yönüne kaymakta, eğlence, zafer kazanma duygusu ve galibiyetten dolayı insanın kendi kendini kutlaması söz konusu olmaktadır.”(Türkmen, 1996: 47). Başkasının hatası sonrası insanın kendinin üstün olduğunu düşünmesi gülmenin ortaya çıkmasına yardımcı olur. Gülme, “kişinin diğer insanlar üzerindeki üstünlük duygularının bir ifadesidir.” (Morreall, 1997: 2). Fıkrada Temel, “şikâyet” sözcüğünü doktorun kastettiği anlamın dışında yorumlar ve bu yorumu doktor-hasta diyalogunda gülmeye/ iletişim krizine neden olur. Aynı iletişim krizine bir doktorun başından geçen aşağıdaki yaşanmış olay da örnek verilebilir:

Rize'de bir hastama yerel şiveyle soruyorum:

-Emice, hoş geldun. Neyun var?

-Ya Allah'a şükür, dededen babadan kalan bi şeyler var da! Ole geçinup gideyiruk!

-Oni sormadum, neyin var neyin?

-Haa! Olari sorma doktor bey, uç uşağum var ama olmaz olsun eşşeoğlı eşekler!... Kizlar zati gittiler!

-Emice sana onisormayirum, hastaluğunnedur, hastaluğun?

-Eee uşağum, affedersunuz yani Hocam! Onu da sen bileceksun da! Ben ne için geldum buriya! (Şimşek, 2010: 6).

Doktor-hasta diyalogunda sorulan sorulara verilen cevapların farklılığı, varoluşsal bağlamda bir iletişimsizliğin göstergesidir. Tıp literatüründe “anamnez” şeklinde açıklanan hasta ile ilk söyleşide doktor, hastasının sosyo-kültürel farklılıklarını dikkate almalıdır. Hastaya doktor mesajını açık ve net bir şekilde iletmeli, mesajın başka anlamlarda yorumlanmasına fırsat vermemelidir. Önemli olan doktorun söylediği değil, hastanın ne anladığıdır. Hastadan istenilen şeyler net ifade edilmeli ve yanlış anlaşılma önlenmelidir. Doktorun anlamak istediği şey,

hastanın teşhisini koyma açısından önemlidir. Anamnez, gerçekler öğrenilinceye kadar sürmeli, hastanın durumu mümkün olduğu kadar anlaşılmalı çalışılmalıdır. İletişim kurma konusunda yetersiz olan bireyler, kendi aralarında bazen iletişim çatışmaları yaşarlar. *“Bildirişim tek bir olay değil, belli bir noktadan başlayıp adım adım gelişerek belli bir noktada sona eren bir olaylar dizisi, art arda sıralanan bir olaylar zinciridir; bir süreçtir.”* (Ünalın, 2005: 131). Doktor ve hasta iletişim içinde algılandıkları da gerçekte birbirlerini anlamamakta, müşterek bir paylaşımında bulunamamaktadırlar.

Var oluş çatışmasının yaşandığı fıkralarda her iki tarafın da anlaşılma çabası gösterdiği; fakat anlama ve anlatmada başarılı olunamadığı görülür. Var oluş çatışmasını engellemek, sağlıklı bir iletişimle mümkündür. Anlamlandırma ile ilgili temel etmenler içerisinde aile hayatı, iş hayatı, kişisel problemler, duygular, kültür farklılığı vb. etkili olabilir.

1.5. Ön Yargılı Çatışma (Ben kararımı çoktan verdim...)

Bireyin bir olaya ya da kişiye ilişkin ayrıntılı bilgi edinmeden önceden peşin bir karara varma durumu şeklinde açıklanan ön yargı, insanların olay ve görüntüler hakkında yanlış fikirler edinmesine neden olur. Kişiler arası iletişimde birtakım ön yargılar, kimi şablonlar, doğruluğu test edilmemiş bazı kalıp düşünceler bireyler arasında iletişim çatışmasına yol açar. *“Ön yargılarımız duyduklarımıza bir filtre uygular ve duygularımızı süzgeçten geçirerek bunlara ne tepki vereceğimizi belirler. Bu ön yargılar önceden kabul edilmiş bazı beklentiler şeklindedir ve savunmacı tepkilere yol açar.”* (Nichols, 2018: 113). Toplumsal ve bireysel sebepler ön yargıların oluşmasında rol oynayabilir. Bireylerin sahip olduğu roller ön yargıların ortaya çıkmasına neden olabilir. Aşağıdaki fıkrada da doktorluk mesleğine bağlı düşüncelerin neden olduğu ön yargıya rastlanır:

İki doktor, *önlere giden bir adamın birden bire kıvrılarak sıkıntılı bir tavır aldığını gördü ve içlerinden biri:*

-Bak, dedi. Bu adam böbrek krizi geçiriyor.

-Hayır, dedi diğeri. Muhakkak romatizmalıdır, bu yüzden belini doğrultamıyor.

Nedeni böbrekti, hayır romatizmaydı tartışması uzayınca konunun kesin bir şekilde sonuçlanmasına karar verirler ve adama yaklaşarak:

-Affedersiniz, size bir şey soracağız. Biz ikimiz de doktoruz. Ben böbrek hastalıkları mütehassısı, arkadaşım ise dâhiliyecidir. Ben, böyle iki büklüm yürümenizi, böbrek hastalığına bağlıyorum. Aksine arkadaşım, sebebini romatizmalı olmanızda buluyor. Hangimiz haklıyız acaba, lütfen söyley misiniz?

-Ne böbreklerden rahatsızım ne de romatizmadan. Affınızı rica edeceğim, yolda yürürken bir kaza geçiriyordum, tatsız bir iş yaptım. Daha fazla etrafa buluşturmamak için özenle yürüyorum da (En Güzel Doktor Fıkraları: 27).

Adı geçen fıkra, insanların sahip oldukları özelliklerin olayları ve durumları yorumlamada doğrudan etkili olduğunu gösterir. Bireyler, hayatı ve yaşamı sahip oldukları bilgi ve yetenek çerçevesinde algılar. *“Olayların kendisinin anlamı yoktur; olayları algılayan insan, algıladığı zemine göre olaya anlam verir. Olayların algılanış, yorumlanış, anlam verilmiş hâline fenomen deniyor. İnsan, fenomen dünyasında yaşamını sürdürür.”* (Cüceloğlu, 2019: 189). Söz konusu fıkrada fenomenin yanlış yorumlanması doktorlar arasında iletişim çatışmasının/fikir ayrılığının ortaya çıkmasına yol açar. Zihinsel ben-merkezliğin öne çıktığı bu fıkrada kahramanlarının mesleki ön yargıları iletişim çatışmasına neden olur. *“Karşımızdakilerin dünyayı ve olayları algılama ve düşünme biçimlerinin yanlış olduğunu, bizim algılama ve düşünme biçimimizin ise tek doğru olduğunu düşünmek zihinsel ben-merkezliktir.”* (Dökmen, 2006: 47). Mesleki bir rol olan doktorluğun neden olduğu algısal farklılık şu fıkrada da iletişim çatışmasına neden olur:

Çekici bir genç kadın, çok zayıf bir bebeği doktora kontrole götürür. Bebeğe bakan doktor:

-Bu çocuk iyi gıda almıyor, der ve kadına dönerek:

-Lütfen, soyununuz diye rica eder. Soyunan kadının göğüslerini iyice kontrol ettikten sonra doktor:

-Düşündüğüm gibiymiş hanımefendi, sizin hiç sütünüz yok, der.

Kadın:

-Tabii olamaz doktor bey, ben çocuğun teyzesiyim (En Güzel Doktor Fıkraları: 35).

Fıkroda iletişim çatışması doktorun ön yargılı hareket etmesinden kaynaklanır. Çocuğun teyzesini annesi zanneden doktor, tıbbi görüşmede iletişime geçtiği insanları iyi tanımamanın kurbanı olur. Doktor insanların şikâyetini dinlemeden önce onları tanımalı ve bundan sonra gerekenleri yapmalıdır. Etkili bir görüşme gerçekleştirmek için doktor, hastayı iyi dinlemeli onunla uyum içinde olmak için çaba sarf etmelidir.

Belirli bir alanda bireylerin aynı şekilde düşünmemesi, farklı olması ya da anlamaması çatışma kavramıyla açıklanır. Yaşamın genel çerçevesi içinde çok sık karşılaşılan bir durum olan kişiler arası çatışma, doktor konulu fıkralarda da görülür. Doktor diyalogları, iletişim çatışmaları ve toplumsal-bireysel eleştiri gibi farklı konuların yer aldığı fıkralarda mesajları yanlış anlayan, ön yargıyla hareket eden, eleştiride ve övgüde toptancı davranan bireyler iletişim çatışmalarının/krizlerinin ortaya çıkmasına neden olur.

Sonuç

Türk toplum hayatı gülmece açısından çok zengindir. Mesleki fıkralardan olan doktor konulu fıkralar bunun en güzel göstergesidir. Çeşitli konular etrafında şekillenen doktor konulu fıkralarda bireylerin anlama ve anlatmada başarılı olamadığı görülür. Söz konusu başarısızlık da gülmecenin ortaya çıkmasına neden olur. Fıkralarda tespit edilen çatışma türleri aktif çatışma, kısmi algılama çatışması, yoğunluk çatışması, var oluş çatışması ve ön yargılı çatışma olmak üzere beş başlık hâlinde yer alır. Mizah belleğinin bir parçasını oluşturan doktor konulu fıkralarda, mizah-gülme kavramları bağlamında doktor-hasta ilişkilerindeki yanlışlıklara, sağlık sorunlara ve toplumsalın eleştirel yönlerine dikkat çekilir. Mizahın eğlendirirken öğreten yönü kullanılarak yaşanan hayatın kaos, kozmosa dönüştürülür. Doktor konulu fıkralarda kişiler arası iletişim çatışmasının nedenleri arasında farklı biliş, algı, duygu, kültürel faktörler, rol farklılıkları, sosyal ve fiziksel çevreler, iletişim sürecinde verilen mesajın niteliği vb. etmenler yer alır. Özellikle doktor-hasta diyaloglarında bireylerin sosyo-kültürel farklılıkları iletişim kazalarının ortaya çıkmasına neden olur.

Kişiler arasında kurulan iyi bir iletişim sosyal yaşamı düzenleyen becerilerin temelini oluşturur. Bundan dolayı meslekleri gereği farklı insanlarla sürekli iletişim hâlinde olan doktorların iletişim becerilerini geliştirmesi, ön yargılardan kurtulması ve hastaları önemsemesi gerekir. İletişim becerisini geliştiren doktorların hem iş hayatlarında hem de kişisel yaşamlarında karşılaşacakları problemlerle başa çıkması kolay olur. Kaliteli iletişim, güvenli bir aile ve toplum ortamı oluşturur. İnsan ilişkilerinin verimli olmasına, işbirliğine dayalı yürütülmesine yardımcı olur. Doktor konulu fıkralarda kişiler arası iletişim çatışmaları bağlamında başkalarını doğru anlayabilmenin ve algılayabilmenin önemi üzerinde durulur. Bireyin (doktor-hasta) kendini iyi anlatabilmesi için gerekli iletişim beceri ve yetenekleri geliştirmesi gerektiği mizah aracılığıyla dile getirilir.

KAYNAKÇA

1.Yazılı Kaynaklar

- Akarsu, B. (19989). *Dil-Kültür Bağlantısı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Başkan,Ö. (2003).*Bildirişim İnsan Dili ve Ötesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Bilen, M. (2014). *Duygudan Eyleme İletişim*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Charrier, J. P. (2010).*Bilinçdışı ve İnsan*.(çev. Hüsen Portakal), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Cüceloğlu, D.(1993).*İnsan ve Davranışı/Psikolojinin Temel Kavramları*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Cüceloğlu,D. (2019).*İletişim Donanımları*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Dökmen, Ü.(2002). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık: İstanbul.
- Dökmen, Ü.(2006).*Küçük Şeyler*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- En Güzel Doktor Fıkraları* (1984). Deniz Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Elçin,Ş. (1981).*Halk Edebiyatına Giriş*, AkçağYayınları,Ankara.

- Kebele, S. (2005). "Doktor fıkraları" *Millî Folklor*, Yıl: 17, Sayı: 67, s. 98–101.
- Kierkegaard, S. (2009). **İroni Kavramı** (çev. Sıla Okur), İmge Kitapevi, Ankara.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. (çev. Kubilay Aysevener, Şenay Soyer), İris Yayıncılık, İstanbul.
- Özmen, F. (2012). *Mizah Dili Bağlamında Polis Konulu Fıkralar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Nichols, M. (2018). *Dinleme Sanatı* (çev. Duygu Günkut), Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.
- Sheridan Aksoy, R. A. (2007). "Temel Fıkralarında Ötekileştirme Boyutu", *Millî Folklor*, Yıl: 19, Sayı: 75, Cilt: 10, s. 95–103.
- Sakaoğlu, S. (1992). *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- Soyugüzel, M. (2019). *Etkili İletişim Gücü*, Eftalya Kitap, İstanbul.
- Şenocak, E. (2005). "Nasreddin Hoca Fıkralarında Gizli Diller", *1. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri 06-07 Temmuz 2005, Akşehir*, (Haz. Ahmet Aytaç). s.145-156.
- Şenocak, E. (2017). *İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasreddin Hoca*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şimşek, E. (2015). "Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri İçerisinde Fıkraların Yeri", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Sayı: 6, s. 195-234.
- Şimşek, Ş. (2010). *Doktorum Altın Kafeste*, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Türkçe Sözlük (2005). "Şeker Maddesi", Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Türkmen, F. (1996). "Modern Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Yorumu", *Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyum) Bildirileri 24-26 Aralık, İzmir*, (Haz. Alev Kâhya Birgül), AKM Yayınları, s. 47-52
- Türkmen, F. (1997). "Günümüzde Mizah Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları", *Türk Yurdu*. Sayı: 114, s. 21–24.
- Usta, Ç. (2005). *Mizah Dilinin Gizemi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ünal, Ş. (2005). *Dil ve Kültür*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, D. (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yücel, E. (2017). *İletişimin Derin Sularında*, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya.

2. Elektronik Kaynaklar

<https://www.fikracim.com/index.php?kategori=doktor-fikralari&page=8> (Erişim tarihi: 13. 09.2020)

<https://www.xn--fkraoku-rfb.com/doktor-fikralari/?p=4> (Erişim tarihi: 13. 09.2020)

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).